

УДК 338.439

С. М. Халатур,
к. е. н., доцент кафедри фінансів,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

ПРОДОВОЛЬЧА ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

S. Halatur,
PhD, docent кафедра finance, Dnipropetrovsk State Agrarian-Economics University

FOOD SECURITY IN THE GLOBAL DEVELOPMENT OF THE WORLD ECONOMY

Процес глобалізації призвів до взаємозв'язку всіх держав. Ступінь залучення різних країн і народів у світогосподарські зв'язки набув надзвичайних масштабів, що сприяло переростанню локальних, специфічних проблем розвитку країн і регіонів у розряд глобальних. У даній статті йдеться про одну з таких проблем, а саме — глобальну продовольчу проблему.

The process of globalization has led to the interconnectedness of all nations. The degree of involvement of various countries and people of the world economy has a dramatic extent, it contributing to the transformation of local, specific problems of countries and regions in the global problems. This article focuses on one such problem as the global food problem.

Ключові слова: продовольча забезпеченість, глобалізація, продовольча політика, тенденції проблем.

Key words: food security, globalization, food politics, trends issues.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що в умовах глобальної нестабільності відбуваються негативні процеси, що призводять до перетворення локальних проблем в глобальні. Одним з таких викликів для людства стала глобальна продовольча проблема, сутність якої полягає в недостатньому задоволенні однієї з першочергових та найважливіших потреб людини у повноцінному харчуванні. Тенденції розповсюдження цієї проблеми неоднозначні, тобто кількість голодуючого населення зменшується повільними темпами, а в періоди кризових явищ навіть збільшується. Саме тому, дана проблема займає вагоме місце в нашому житті.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою роботи є розвиток основ дослідження глобальної продовольчої проблеми та її місця в системі пріоритетів економічного розвитку світового господарства в умовах глобалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ

Досліджуючи теоретичні основи глобальної продовольчої проблеми, можна виявити взаємозв'язок глобальної продовольчої проблеми з іншими глобальними проблемами та глобалізацією. Як відомо, глобальні проблеми виникли з локальних під впливом стрімкого розвитку світового господарства, посилення процесу глобалізації та нерівномірності

Рис. 1. "Піраміда" рівнів прояву глобальної продовольчої проблеми

економічного розвитку країн світу. Сучасні проблеми людства не виникають самі по собі, а породжуються вже існуючими. Взаємозв'язок глобальних проблем можна порівняти з хімічним терміном "ланцюгова реакція", тобто при зміні будь-якого елемента системи відбуваються зміни і в інших її складових. Глобалізація є однією з підстав виникнення та розповсюдження глобальних проблем, але, з іншого боку, глобалізаційні процеси можуть стати запорукою вирішення проблем світового масштабу, тому що подолання негативних явищ такого роду неможливе без зусиль усієї світової спільноти. Кожна глобальна проблема має економічне підґрунтя, через що для подолання будь-якої з них необхідне дотримання пріоритетних напрямів економічного розвитку світового господарства.

В основі глобальної продовольчої проблеми лежить багатопричинність та значне економічне підґрунтя. Великий вплив та тісний взаємозв'язок проблема нестачі продовольства має із рівнем розвитку сільського господарства, з іншими глобальними проблемами і з процесом глобалізації. У великій мірі глобальна продовольча проблема є проявом кризового стану сучасних світогосподарських зв'язків.

У ході дослідження запропоновано чотири рівні прояву глобальної продовольчої проблеми (рис. 1).

Складові трьох перших рівнів відносяться до реального та "прихованого" голоду, а складова четвертого рівня, хоча і не передбачає нестачі продовольства, але також несе в собі загрозу для здоров'я людини через споживання шкідливих речовин разом з їжею. Тобто, на четвертому рівні незбалансовано-

го харчування на перший план виходить якість споживаних людиною продуктів харчування.

Також, важливе значення в дослідженні має поняття "глобальна продовольча проблема", яке запропоновано розуміти як систематичне недостатнє задоволення першочергової потреби у повноцінному харчуванні, що має всесвітній характер розповсюдження та несе загрози для здоров'я, в першу чергу, малозабезпеченого населення світу, а також термін "глобалізація" з точки зору світової продовольчої проблеми та визначення його як процесу посилення взаємозалежності всіх країн світу та створення глобального економічного простору, який призводить до загострення глобальної продовольчої проблеми, шляхом створення "вільного" ринку продовольчих товарів, який в найбільшій мірі приносить прибуток розвиненим державам, а більшість країн, що розвиваються, залишаються неконкурентоспроможними, населення яких страждає від голоду та недоїдання.

Найбільш значущим проявом сучасних продовольчих криз є тривалий період підвищення цін, під час якого знижується купівельна спроможність більшості населення світу, а отже, і їх продовольча безпека. Виявлено взаємозв'язок між виникненням продовольчих криз та зниженням сонячної активності. Через глобалізацію в сучасному світі регіональні продовольчі кризи переростають у глобальні та зачіпають все більше населення світу.

Встановлено основні методичні підходи, що застосовуються для виявлення впливу продовольчих криз та продовольчої проблеми на населення країн світу, які мають на-

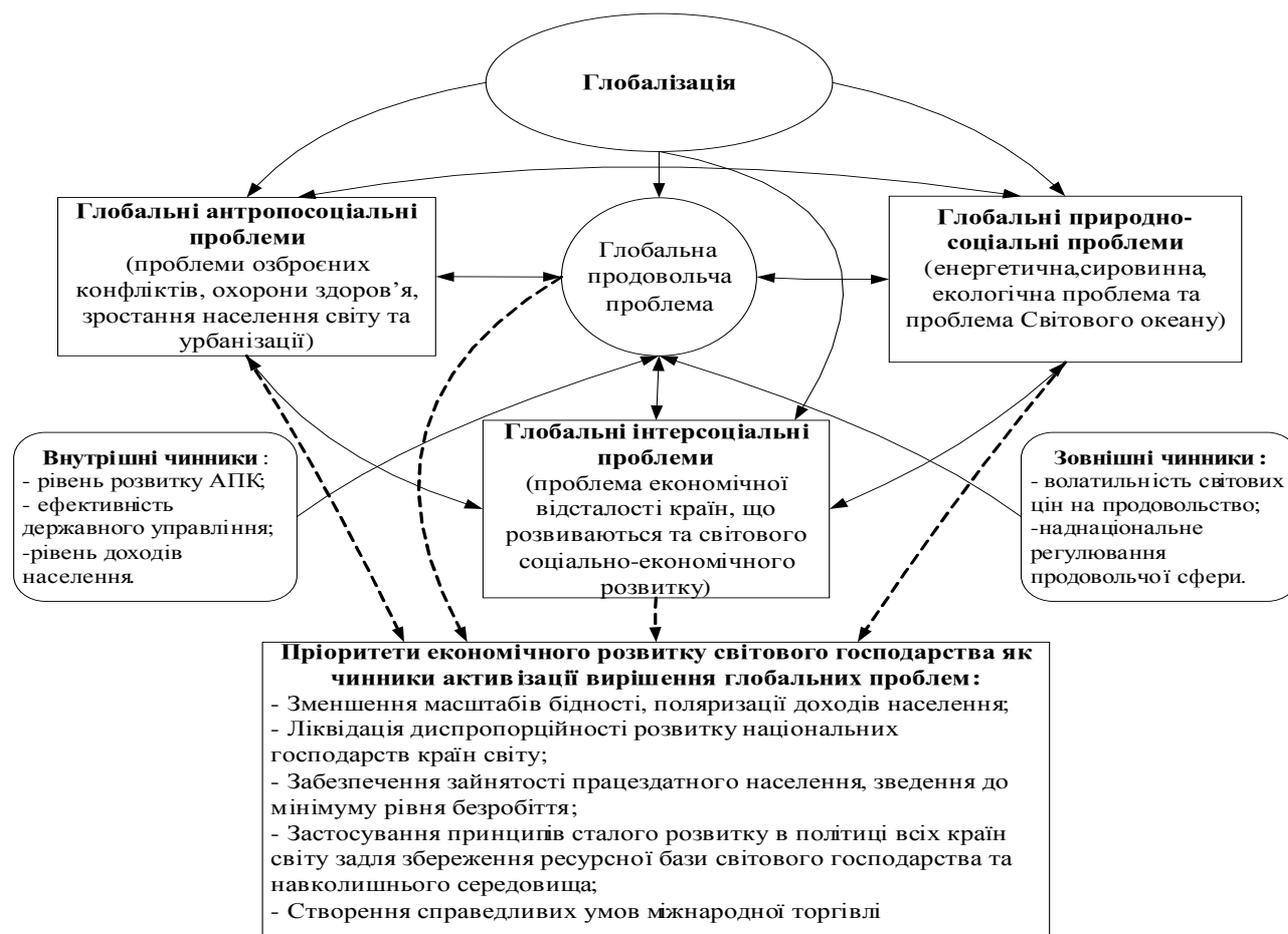

Рис. 2. Логіко-структурна схема чинників впливу на стан світової продовольчої проблеми

ступні спільні риси: застосування трендового аналізу цін на продовольство, визначення зміни попиту на продовольчому ринку, підрахунок частки населення, що недоїдає за калорійністю харчування, визначення частки населення, що проживає за межею бідності, а також частки дітей зі зниженою масою тіла (у віці до п'яти років). Проаналізовані методичні підходи доволі широко охоплюють визначення кризових явищ у харчуванні населення світу, але потребують подальшого вдосконалення.

Далі розглянемо сферу виробництва та розподілу продовольчих ресурсів світу і система її регулювання. В ході дослідження виявлено, що діяльність наднаціональних інститутів спрямована на регулювання міжнародної торгівлі продовольством та на боротьбу з голодом та недоїданням. Проаналізовано світову продовольчу забезпеченість з точки зору економічної та фізичної доступності продуктів харчування. За допомогою аналізу часових рядів статистичних даних з виробництва продуктів харчування та її частки у ВВП

виділено групу країн, що було запропоновано назвати "нові агропродовольчі" країни, які при вдосконаленні своїх продовольчих політик зможуть скласти значну конкуренцію розвиненим державам на світовому ринку аграрної продукції (Аргентина, Бразилія, Еквадор та Україна).

Аналіз показав, що продовольча забезпеченість в умовах глобального розвитку світогосподарських відносин носить нерівномірний та диспропорційний характер. З точки зору фізичної та економічної доступності достатньо забезпеченими є країни з високими та доходами вище середнього. В решті країн, в першу чергу, існує значна обмежена економічна доступність продуктів харчування, а в державах з низьким рівнем розвитку агропромислових комплексів існує проблема фізичної доступності продовольства, яка в деяких випадках не може бути компенсована за рахунок імпорту через недостатність фінансових ресурсів. Через недостатню продовольчу забезпеченість майже 850 млн людей голодує, а якщо врахува-

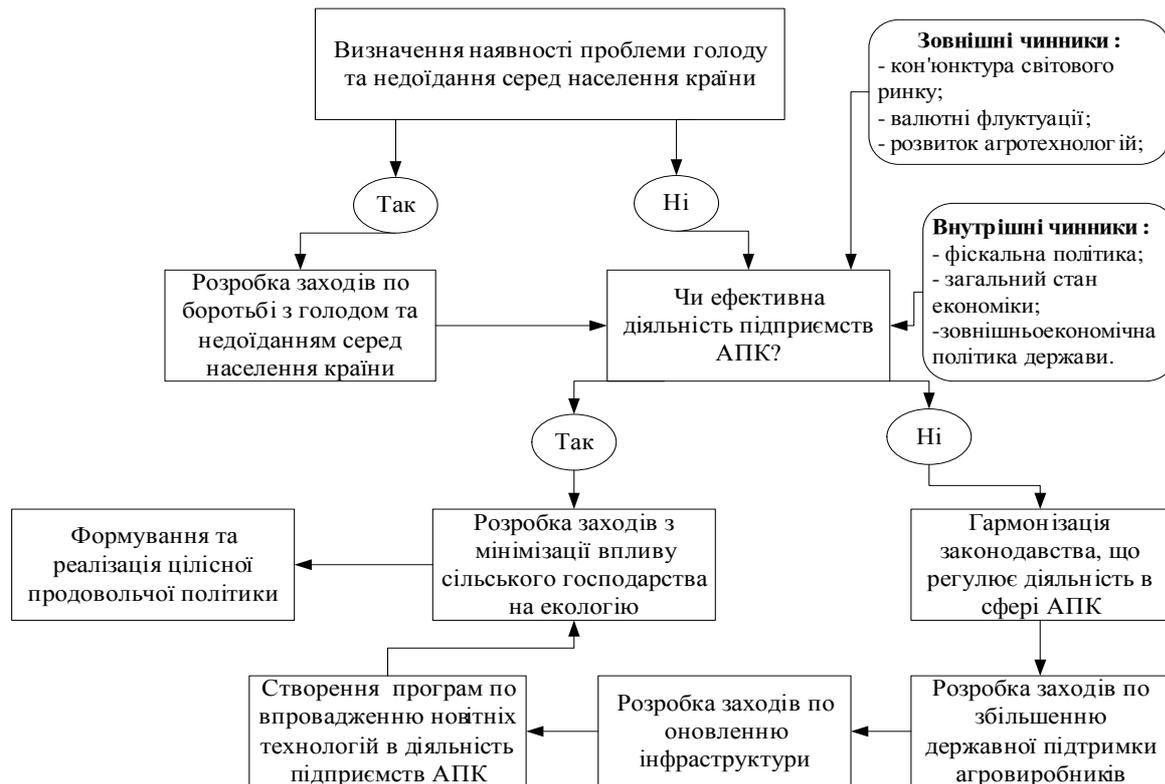

Рис. 3. Алгоритм формування продовольчої політики в умовах глобальної продовольчої проблеми

вати гіпотетичне припущення про необхідність підрахунку кількості голодуючих на основі показника нормальної фізичної активності, то глобальна продовольча проблема охоплює 1520 млн чоловік. Удосконалення методики вимірювання масштабів глобальної продовольчої проблеми дозволить розробити більш ефективні методи боротьби з нею. Рівномірна продовольча забезпеченість може бути досягнута лише за умов інтенсивного розвитку агропромислових комплексів країн, що розвиваються, за рахунок впровадження новітніх технологій, розвитку інфраструктури та підвищення ефективності всієї економіки.

Відомо також, що наднаціональне регулювання світової агропродовольчої сфери має два протилежних напрямки, один з них в певній мірі загострює прояв глобальної продовольчої проблеми в країнах, що розвиваються, а інший спрямований на боротьбу з нею. Так, угоди СОТ, що регулюють агропродовольчу сферу, створюють диспропорційність її розвитку через нерівномірний розподіл субсидій та технологій серед країн світу на користь розвинених країн. Відкритість економік країн, що розвиваються, в таких умовах призводить до зниження конкурен-

тоспроможності їх дрібних фермерів і виробників продуктів харчування, до залежності від імпорту, а в деяких державах і до загострення глобальної продовольчої проблеми. Саме на боротьбу з цією глобальною проблемою спрямований інший напрям наднаціонального регулювання, а саме діяльність міжнародних організацій, що проводять моніторинг числа голодуючих та надають допомогу постраждалим країнам. Тобто наднаціональне регулювання світової агропродовольчої сфери має суперечливий та неоднозначний характер.

Рівень частки виробництва продуктів харчування до ВВП в світі останні 30 років знаходиться приблизно на одному рівні. Тобто відношення вартості продуктів харчування до валового продукту залишається постійним означає, що, починаючи з деякого рівня розвитку сільського господарства, вартість виробництва одного раціону зростає з такою ж швидкістю, як і вартість всіх інших товарів і послуг, споживаних людиною. Також виявлено, що чим вище рівень індустріалізації країни, тим менше прибутковість сільського господарства. Саме через це високорозвинені країни надають велику державну підтримку своїм сільгоспвиробникам. Але досвід США свідчить, що з інтенсивним використанням

факторів виробництва прибутковість сільського господарства збільшується. Глобалізація відкриває можливості індустріалізації сільського господарства усім державам з використанням досягнень і досвіду більш розвинених країн. Також у результаті кореляційно-регресійного моделювання для виявлення характеру впливу аграрних макропоказників на ВВП на душу населення в "агропродовольчих" країнах з найбільшими показниками частки виробництва продуктів харчування до ВВП, було зроблено наступні висновки. По-перше, в довгостроковій перспективі збільшення частки виробництва продуктів харчування до ВВП може призвести до зниження ВВП на душу населення, тобто урядом цих країн необхідно зосередити свою увагу на коригуванні структури експорту до збільшення частки продовольчої продукції з високою доданою вартістю та вдосконаленні своїх продовольчих політик. По-друге, кожній з цих країн необхідне підвищення якості та конкурентоспроможності своїх продовольчих товарів у зв'язку з виявленою загрозою збільшення імпорту зі зростанням ВВП на душу населення. По-третє, для подальшого економічного зростання необхідне диверсифікація всіх інших галузей економіки на ряду з АПК. Тобто повноцінний економічний розвиток "нових агропродовольчих" країн не може будуватися тільки на збільшенні виробництва АПК, необхідний пошук балансу між всіма сферами економіки.

Для вдосконалення продовольчих політик "нових агропродовольчих країн" пропонуються як загальні, так і заходи, що враховують їх індивідуальні особливості.

Обґрунтовано, що "нові агропродовольчі" країни за останнє десятиліття демонструють позитивні тенденції у збільшенні виробництва продуктів харчування та опановують світовий продовольчий ринок. Але при цьому існують проблеми у розробці та реалізації продовольчих політик у цих країнах. Ми пропонуємо алгоритм формування продовольчої політики в умовах глобальної продовольчої проблеми, що враховує основні напрями для успішного входження держави на світовий ринок продовольства.

Основними перспективними напрямками продовольчої політики "нових агропродовольчих" країн повинні стати заходи по укріпленню національної продовольчої безпеки, подоланню проблеми голоду та недоїдання, створенню та розвитку інфраструктури та підприємств АПК, збільшенню державного регулювання; підвищенню якості продуктів харчування; впровадженню новітніх техно-

логія та засобів ведення господарства; раціональному використанню природних ресурсів.

ВИСНОВКИ

Глобальна продовольча проблема до цього часу залишається невирішеною, що, в свою чергу, породжує виклики для подальшого розвитку людства, в першу чергу, економічного. Саме стабільний економічний розвиток може стати запорукою подолання проблеми голоду та недоїдання в світі. Стабілізація світогосподарських продовольчих відносин може бути досягнута за умов дотримання пріоритетних напрямів економічного розвитку та вдосконалення агропродовольчих політик країн, що розвиваються. Ситуація, що склалася у світовій агропродовольчій сфері, особливо актуалізує питання адаптації агропромислового комплексу України в умовах глобальної продовольчої проблеми.

Література:

1. Дергачев В.А. (2005), Глобалистика, Юнити-Дана, Москва, Россия.
2. Козик В. В. (2008), Міжнародні економічні відносини, Знання, Київ, Україна.
3. Маркс К. (1985), Немецкая идеология, Политиздат, Москва, Россия.
4. Фролов И.Т. (2002), Сущность и значение глобальных проблем, Знание, Москва, Россия.
5. Вегеш М.М. (2008), Політологія, Знання, Київ, Україна.
6. Фролов И.Т. (2002), Глобальные проблемы современности: научный и социальный аспекты. Москва, Россия.

References:

1. Derhachev, V.A. (2005), Hlobalystyka [Globalistics], Yunyty-Dana, Moscow, Russia.
2. Kozyk, V.V. (2008), Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny [International economic relations], Znannia, Kyiv, Ukraine.
3. Marks, K. (1985), Nemetskaia ydeolohyia [The German Ideology], Polytyzdat, Moscow, Russia.
4. Frolov, Y.T. (2002), Suschnost' y znachenye hlobal'nykh problem [The nature and significance of global issues], Znanye, Moscow, Russia.
5. Vehesh, M.M. (2008), Politolohyia [Political science], Znannia, Kyiv, Ukraine.
6. Frolov, Y.T. (2002), Hlobal'nye problemy sovremennosti: nauchnyy y sotsyal'nyy aspekty [Global problems of our time: the scientific and social aspects], Mezhdunarodnye otnosheniya, Moscow, Russia.

Стаття надійшла до редакції 06.06.2014 р.